

EXCURSIO

A

MIRAVET

JUNY 1884.

N'era un matí del mes de Juny, quan després d'haver ben esmorsat y montats en bons cavalls sortiam de Mora d'Ebro, per un camí ab pretensions de carretera, per entre vinyas, ametllers y oliveras envers Miravet. (1)

Passá ben prop de mitj hora, sens que res de notable s'oferís á la consideració dels excursionistas; sempre 'l meteix panorama ab la eterna monotonía de sas iguals plantacions, y sols distreya nostra vista alguna feixuga soca de olivera, que deu recordarse de segles, la que retorcentse baix lo pes de son ombrós ramatge, estargia lletja cariátide cisellada per un génit infernal.

Arribárem enfront de Benisanet y 'l paisatge cambiá de sopte, com si miressim per un inmens caleidoscop. La tris-

(1) Eran los excursionistas D. Joseph María Andreu, metje de Mora; Don Enrich Pedrola, farmacéutich de Tortosa, y 'l qui escriu les presents y desgabadas ratllas.

tesa y monotonía anterior 's cambiá ab un idili de poesia y bellesa, y 'ls excursionistas gratament impressionats no poguerem menys que parar las cavallerías pera contemplar mellor tan deleitós paisatge. Á nostres peus se veyá una mar de verdor sols limitada per una banda d' argent vorejada per dos rengles d' aubas, quals cims destacant-se allá en la montanya 's confonían ab lo cel. Al bell mitj d' aquell oásis s' aixeca magestuós y atrevit lo campaná, y á son voltant una munió de casas que sens que pertanyen á cap época arquitectónica, ni menys segueixin cap de las prescripcions del art, fan un conjunt típich y no desprovist de boniquesa, que atrau ab sa senzillés y tranquilitat.

Deixárem ab pena tal lloch, continuant nostre viatge envers Miravet, qual casteli ja s' ovirava allá al fons d' una montanya, com un inmens cubo en relleu allí posat per un d' aquells atrevits capritxos de la naturalesa. Al poch temps ja 's veyan las casas del poble, que comensant al peu del fort s' anavan estenent fins á un riu, simulant una inmensa cornupía de la que surt sempre pedra que al estendres costa avall, cristallisés en cubos.

Arribárem á las primeras casas que son altrás tantas *cantererías*, industria que encara que allí molt baixa y atrassada, n' es la més noble y antiga, tant que Deu fou son inventor, ab la sola diferencia que mentres que del fanch allí 'n fan cantis, gerras y gibrells, Deu del fanch ne feu l' home.

Atravessárem los amples carrers que constitueixen lo poble, de construcció moderna, y á un costat y altre 's veyan una munió de donas segudas per terra, las més, fent ab *pau-mas* secas, escombras ó llata per ferne despres sarrias ó cabassos.

Deixarem los cavalls ab los que 's feya difícil discorre per los costaruts y tortuosos carrers, que com esglahons d' una inmensa piràmide, que es la basamenta de la esglesia que à dalt per la *sanaqueta* sobresurt, entràrem al cor del poble antich, quals carrerons se fan molt més pesats y estranys perque son pis de roca viva se modifica segons los capritxos del temps y del aigua, poderós agent de demudació al que 'l poble ab sa natural gandularia rendeix fidel y absurda veneració.

Aquells cossos d' edifici, reentrants fins al primer pis, sos archs esquifits y continuats, l'aspecte atreuit d'aquells carrers y casas sobre un abim ahont en mil jochs hi brolla l' Ebre, aquells rocams salvatges ahont sols hí naix lo *Cactus Opuntia*, tot sembla imprimirli un sagell moresch, y la ilusió es més complerta, fins l' extrem de creurers ser al sigle XI, quan veu animarse eix estrany y veritable quadro ab la presencia d' alguns *miracetans* ab sont típic traço que tant se sembla al de nostres conquistadors.

La primera visita la dedicàrem á la Abadia, ahont tingui la satisfacció de saludar al Revt. Pbre. D. Benet Sunyé, qui ab una galanteria may prou agrahida, no sols 'ns facilitá quant hi há de notable al arxiu parroquial, sino que 'ns acompanyá al castell é iglesia y 'ns facilitá alguns croquis que son génit artistich reproduhí ab exacta fidelitat de lo notable que vegérem.

Del arxiu parroquial, cremat y saquejat varias voltas durant las guerras de successió, independència y civils, sols poguerem extraure algunas notas d' un *auto sacramental*, en mon concepte, d' últims del sigle passat, que dona curiosas noticias del origen del poble y del establiment successiu en lo castell dels alarbs que foren sos fundadors,

dels templaris que 'l restauraren, del ordre de Sant Joan y més tart dels frares, deplorant no's trobessin unas notas que á cada cita, que son numerosas, se refereixen, puix no dubtem seria una completa monografia històrica de la comarca de Miravet.

Nos dirigirem aprés envers lo castell, per un camí pesat y notablement costarut á pesar de sas revoltas, tot al descobert de son murallal. Sa mole anava creixent á nostra vista fins á ferse imponent, no tant per sa grandiositat, com per l' aspecte y per la silenciosa austeritat que á sa vista 's respira. Aquell llens de murallas enmarletadas y quals extrems se perden entre 'l rocam y la intrincada construcció del castell, es d' un efecte fantástich que seduheix y que 'ls excursionistas no 'ns cansàrem d' admirar.

Cansats y esbufegant arribarem per fi á la entrada del castell. La porta, com lo murallal que per un costat s' estreba y que fent una munió d'ànguls la protegeix y defensa y que estenentse fins al riu, segueix lo primer recinte, es de construcció relativament moderna; per l' altre costat s' apoya á la muralla del castell propiament dit, obra mestra, de grans sillars granitichs y á la que 'ls sigles no han fet altra cosa sino enfortir y pulimentarla, la que deu esser dels alabars que 'n foren amos fins mitat sigle XII, sens presentar res més de notable que 'n son bellmitj y á gran alsaria un artistich mirador, que emparedat apenas si 's poden apreciar sas lineas desde abaix.

L' inmens mur que segueix lo primer recinte, volteja un ample espay que comensant en declive mirant al Ebre, va pujant fins lo replá de la montanya ahont s' aixeca la construcció granítica qu' es la base d' un gran arch que

aquella descriu y en qual espay hi creixen una bona colla de grossos ametllers.

Al replá s' hi noten unas grans sitjas d' antiga construcció y de perfectes archs románichs, qual objecte s' ignora, encar que contra la opinió del poble que suposa foren presons, crech serían dipósits de grans y mellor de líquits, puix no tenen més que una obertura zenital com la de nostres trulls.

Entrárem al segon recinte atravessant un ample fosso per un pont llevadis, y allí ja 's comensá á veurer lo sagell del art, encar que sia en sas més primitives manifestacions, puix que la primera portalada á pesar de sa senzillés acusa ja l' arquivolta románica. A un costat y altre s' hi veuhen unas fondas cisternas qual aygua recullida de las grans torres y vessants no han vist los miravetans jamay acabada.

A un costat del ample espay que és com lo pati del castell, hi há grans cambras que com tótas obeheixen á una meteixa idea arquitectónica, pujan robustas parets de grans sillars y á una regular alsaria y surmontada en una cornisa rudimentaria arranca una bóveda de volta de canó que no careix d' atreviment y esbeltés. Eixas son las líneas predominants, si no exclusivas, d' aquella obra gegantesca.

Desde 'l pati arranca una atrevida escala al descóbert y va á morir al primer pis, que encar que renovada modernament pareix indicar ahónt era la escala d' honor del castell, ab més motiu, quan dona accés á las habitacions principals y á la iglesia.

Pujárem al primer pis, y després de atravessar llarchs corredors y visitar novas cambras, alguna de las que

fou presó d' un tant benvolgut príncep (1), per una porta bissantina d' una sola arquivolta entràrem á la iglesia. De son antich esplendor, de sos preuats joyllés, res ne conserva, sols las parets rónegas, ab un retaule barroch de pinturas murals sens cap importancia. Al costat del Evangeli s' hi veu encar una artística y gegantesca águila que ab sas alas estesas, sostenia en altre temps la trona y al seu davant la base y restos d' un sarcófach.

Al fons de la iglesia y al costat d' un artístich rosetó, que encar que mitj emparedat recorda 'ls bons temps del goticisme, vegérem una estreta porta que dona á una més estreta escala de caragol y que pareixia oberta al bell-mitj de la meteixa pedra. Ab llums que nostre guia portava á prevenció, comensárem á pujar aquella empinada y tortuosa escala, pero l' aire que com un torbelli baixava, apagava las llums, y ab la respiració fatigosa, una ma á cada paret per no caurer, una fosca com *gola de llop* y tement que aquellas estretas parets se cloguesen, axafant-nos á tots, arribàrem al terme de nostra ascensió y un crit de goig surtí de nostres cors al veure per l' ull de l' interminable escala un tros de cel.

Las exclamacions se succehian, y uns als altres ens miravam ab la satisfacció que sempre causa una agradable é inesperada sorpresa.

¡Estavam á dalt la *Torre del Homenatge!*

Jo he estat á la *Mola* y he vist lo bonich panorama que 's descubreix desde 'l *Camp* á la *Terra-alta*, desde 'l *mar* als *Pirineus*, he pujat á *Sant Pau de la Figuera* y he mirat á

(1) No jutjant en 1460 lo rey prou assegurada la persona del príncep de Viana á Saragossa, maná portarlo á Miravet y desde allí á Morella.

vista d' aucell tot lo *Priorat*, ab sos turons y vessants de mil colors, mentres que á mos peus era petit lo Montseny, pero res se pot comparar á la *Torre del Homenatge*.

Lo que allí admiravam tenia la imponent grandiositat de la *Mola* y la varietat infinita de colors y perspectives de *Sant Pau*.

Figúreuse un ample anfiteatre quals graderias son las estribacions de las montanyas que 'l voltejan y en qual fondo, per entre un mar de verdor quals tons varían fins l' infinit, se destacan una munió de blancas casas que poch á poch van agrupantse formant poblets; figúreuse eix ample espay atravessat de banda á banda, fent mil capritxosos giros, ja deixant illas que 's converteixen en frondosas aubaredas; ja platjas, per las qué s' exten l' aygua formant llacunas, al poétich Ebre, tan rich de rondallas, tradicions y llejendas con lo meteix Rhin, que desapareix cada moment tapat per los aubas, tamarits y salzaredas que 'l cinyeixen. Despres las montanyas que 'l voltejan ab sas estranyas siluetas que 's dibuixan sobre 'l blau del cel.

Alli 's sofreix com en cap part la atracció del abim, lo vértich de la immensitat, lo cap s' en va y aquell inmens panorama comensa á rodar mentres rápidament se veu passar, allá al peu de la montanya de Cardó á Rasquera com baix la protecció de Sant Blay que á son damunt se destaca; á Ginestar, qual iglesia sembla de lluny un castell enrunat; penjat com un niu d' águilas al extrem d' un turó lo Castell de Banyolas, confonentse ab la serra sobre que está assentat; á Tivisa, d' ahont baixavan los alarbs á hostilisar lo Castell; després Darmós, La Serra, Masroig, Falset, Mora y damunt las serras de Capsanes, teatre dels fets

de *Carrascla*, contra 'ls del Anjou; (1) Lliberia, l'escambellet de Santa Marina, la Mola, Montsant, qual darrera estribació, lo pas del Ase, se mira al riu, Sant Pau, la Figuera, que com diu lo cantar està molt alta, La Picoso, Santa Magdalena, Serra de Cavall, á qual falda ha mort un poble de set (2), y més enllá, envers Tortosa, la Sabineta, la de la bella tradició (3), y als peus del Castell las hermosas hortas de Benisanet y Miravet.

Deixant ab pena tal miranda, baixárem de la *Torre del Homenatge*, surtirem de la iglesia, y passant per una pudrida passera de fusta, sobre un abim, arribárem á una altra Torre que haviam ovirat ja desde la de l' *Homenatge*, y baix qual defensa s' aixeca y á son costat nna cambra com las demás del castell, encar que menys gran.

Allavors nostre ilustrat guía 'ns contá que quan la extinció dels Templaris en temps de Jaume II, sentne Comendador en Berenguer de Cardona, los veguers de la encontrada, que havian vist ab recel son engrandiment y las deferencias de que havian sigut objecte de part dels sobe-

(1) Pere Joan Barceló, fill de Capsanes de la Baronia d'Entensa, conegut mes ab lo nom de *Carrascla*, que fou l' adalid de la encontrada en la guerra de Successió, doná nom al partidaris del archiduch, *carrasclots* en contraposició als d' Anjou que 's deyan *butiflers* y en una emboscada que feu prop la Canonja moriren lo comandant de Tarragona Beaumont, y 'l príncep D' Armestat. L'emperador d' Alemanyá Carles IV, l' antich Archiduch, premiá sos serveys empleantlo al exercit d' Italia, ahont morí, y sa viuda al tornar més tart á Capsanes regalá á la parroquia un hermós quadro ab incrustacions de pedras preciosas qu' encare se onserva.

(2) Salvaterra, poble fundat pels templaris y abandonat al paréixer al sigle passat per falta d' ayguas, avuy terme de Benisanet.

(3) Conta la tradició que fa ja molts anys, al lloch anomenat *Las armas del Rey*, entre Pinell y Cherta, hi hagué una gran batalla. Després de porfida lluyta fou lo vensut un príncep austriach que comandava uns dels combatents. La pérdua fou gran, puix se disputavan una corona, y la lluyta fou

rans en tot temps, units al poble que 's deixá portar per la ira y la venjansa de supostas ofensas, com porta 'l *simum* la arena del desert, atacaren lo castell. Los Templaris se refugiaren á n' este torricó. Los sitiadors que com un terratrémol tiravan per terra portas y quant á son pas s' oposava, s' apoderan de la *Torre del Homenatge*. Desde alli ab pedras y tota classe d' armas mataran impunement als pobres cavallers. Sa única salvació era la cambra vehina y la cambra n' era tancada. Ab un esforç suprem la tanca cau trossejada, pero n' era ja tart, porque com una avalanxa hi entran confosos, sitiats y sitiadors, víctimas y assassins. Al poch temps, per entre 'l baf de la sanch y la pols que la lluyta havia alsat, sols se veyan als pobres templaris horrorosament mutilats sobre una llacuna de sanch. Y afegi, signantnos una gran taca negra com d' asfalt que 'l temps no havia pogut borrar:

—¡Eixa es la sanch dels pobres templaris!

Profundament emocionats deixárem aquella Torre de trista recordansa, y com s' ens feya tart y encar haviam de visitar la iglesia, abandonárem lo castell.

La iglesia d' una sola nau, presenta en son bellmitj una esbelta rotonda, y es de petites dimensions, atesa la

decisiva. Allavors lo desgraciat príncep, desesperat, que buscant la mort sols havia trobat la deshonra del retut, esperoná desapiadament son cavall que dosbocat saltant barranchs y torrenteras marxá envers lo riu, arribant cubert de suó y mitj reventat al cim de la Sabineta. Allí, en la planicie que d' esgarrifosa altura es mira 'l Ebre, torná á esperonar son cavall que com un llamp marxá al abim, pero l' instint de la bestia pogué més que l' esperó y 's queda plantat al saltadó. Desmonta 'l cavaller y tapa 'ls ulls al cavall, torna á montar y clavantli desesperadament sas espuelas, arranca 'l cavall, dona una relliscada y cavall y cavaller van á parar al Ebre. Quant avuy se passa pe' davant, los lleuters li ensenyan al passatger la senyal de la relliscada.

importancia del poble. Los altars son d' estil barroch ab profusió de daurats, y que com tots los de la encontrada, no tenen absolutament res digne d' esser mentat.

Dos grans llenços vegérem d' excelent factura encar que amanerat color, pero dignes de que sian mellor guardats ja que la pols y telaranyas 'ls cubreixen. L' un representa á *Sant Francesch Xavier* convertint infidels y son notables las testas del Sant y d' alguns neófits, entre ells, un negre, magnífich, tots de tamany natural. L' altre representa 'l *Judici*, y per sa mala colocació y falta de llums apenas poguerem examinarlos.

Nos despedirem allí de nostres benvolguts amichs y pels meteixos empinats carrers baixarem, sols detenintnos un breu instant al del Palau per examinar un antich escut, mitj esborrat pel temps, ahont sols hi vegérem un águila que en son major espay l' ocupa.

En moltas casas s' hi veuhen sillars esculpits, gárgolas y altres fragments artístichs procedents tots del castell.

Desde 'l carrer que dona al riu, varem veure *Lo Moli Salat*, feixuga construcció que 'l batent de las ayguas ni 'ls sigles han pogut destruir, y més enllá 'ns senyallaren lo lloch ahont estavan en altre temps, y dels que encara s' hi veuhen restos, los graners de quan Miravet n' era la Baylia de la encontrada de la castellania d' Amposta.

Surtírem de Miravet á boca-fosch y per un camí poblat de *sénias* que 'l fan més curt y deleitós, passant per devant la cova de la *Mariquita*, tan fonda com plena de rondallas, arribárem á Benisanet. Allí, en ma casa payral descansárem, y després de ben sopats, sortiam envers á Mora d'

Ebre, ab una lluna d' aquellas tan claras, que com diu la
cansó del meu poble, n' es tan bona

«per aná á robá melons» (1).

AGUSTÍ MONNER.

(1) Lo robá melons n' es una costum tan original com arriscada, y que's practica á Benisenet més per galanesa y atreviment que per mal instint, y tant es aixís, que's va á robar moltes voltas, com diu lo propi cantar: *à la sènia de mon pare*. No la descrich perque n' es ja publicada á *La Renaixensa*.
